

Н.О. Герцовська-Вайнагій (Ужгород)

УСПІХ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРИ НОСІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Державна програма розвитку освіти на 2006-2010 роки має реалізовуватися за такими напрямками:

- досягнення європейського рівня якості і забезпечення доступності освіти;
- розвиток демократизму;
- визначення духовних орієнтирів в освіті та деякі ін. [5: 27].

Отже, сучасна освіта має на меті, передусім, формування всебічно розвинутої особистості на основі гуманізму та поваги до інших націй і культур, що є неможливим без національного виховання. Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням національного досвіду, успадкувань, духовних надбань свого народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин [7: 109].

У процесі освоєння освітніх цінностей особистість виявляє здатність до осмислення й переосмислення інформації, що сприяє її самоідентифікації. Оскільки сучасний соціокультурний простір позначається плюралізмом і багатовимірністю, то цільові настанови ідеалів освіти мають на меті привити почуття та усвідомлення гідності, самоповаги й самооцінки, сформувати особистість розвинутою і зрілою. Завдяки освіті відбувається інтелектуальна, професійна та комунікативна самореалізація особистості. Саме освіта має об'єктивний потенціал у виході з ізоляції та ознайомленні з культурою інших країн та народів. Подальший розвиток сучасної освіти можливий тільки в діалозі культур [2: 38].

Однією із вимог до сучасної освіти є крос-культурний діалог як фундаментальна ознака суспільного поступу, що забезпечує розвиток сучасної цивілізації від надмірності, універсалізму й абсолютизації релятивізму, сприяючи досягненню справжньої мультикультурної світової цивілізації у ХХІ столітті.

Гуманізація як парадигма освіти орієнтована на особистість та її розвиток протягом усього життя. Вона позначається на розвитку особистості й суспільства, оскільки через гуманістичне наповнення змісту освіти найповніше розкриваються здібності людини, гармонія її стосунків з навколишнім середовищем. Що стосується виховання в студентів гуманістичних почуттів через вивчення іноземної культури, то вважаємо необхідним відзначити ще один принцип сучасної освіти, який притаманний також і науці – антропоцентризм, тобто висунення на перший план вивчення людини як біокогнітосоціальної системи, її свідомості, емоцій,

матеріалізованих у мові [Шамаєва 2004]. Іншими словами, антропоцентризм – це дослідження, в центрі яких знаходиться людина.

Нами було виявлено три напрями сучасної освітньої парадигми, які допоможуть у створенні методики вивчення іноземної мови через концептуальну картину світу носіями мови. По-перше, це гуманізм, який проявлятиметься у гуманному ставленні до іноземної культури. По-друге, мультикультуралізм, який виступає як прийняття іноземних культур та їхніх впливів на національну мову та культуру. По-третє, антропоцентризм – людина в центрі дослідження як у мові, так і культурі.

Вивченням мови та культури займається лінгвокультурологія, об'єктом дослідження якої є й національно-культурні концепти. Концепт як невід'ємна складова мовної картини світу відтворюється у мовленні в лексемах та усталених мовних кліше при наявності певних мовних асоціацій в комунікативній ситуації. Погоджуємося із визначенням С.С. Балашової, що концепт – це будь-яка дискретна змістова одиниця колективної свідомості, що відображає предмет реального чи ідеального світу, який зберігається в національній пам'яті носіїв мови у вигляді пізнаного субстрату [1: 337].

Виділення концепту як ментального утворення, позначеного лінгвокультурною специфікою, це – закономірний крок у становленні антропоцентричної парадигми гуманітарного лінгвістичного знання. По суті в концепті безособове та об'єктивістське поняття авторизується відносно етносемантичної особистості як закріпленого у семантичній системі природної мови базового національно-культурного прототипу носія цієї мови (Воркачев 2003).

Концепт – це культурно позначений вербалізований смисл, представлений у плані вираження цілим рядом своїх мовних реалізацій, які утворюють відповідні лексико-семантичні парадигми.

Концепт, як і будь-яка дискретна одиниця свідомості, відображає предмет реального чи ідеального світу, зберігається в національній пам'яті носіїв мови і займає відповідне місце в національно-обумовленій концептосфері мови. У сучасному мовознавстві концептосфера виступає як система думок і знань про світ, що відображає пізнавальний досвід людини, і не зводиться до будь-якої лінгвістичної сутності.

Формування особистої мовної концептосфери – це процес побудови індивідуальної мовної та наукової картин світу. Погоджуємося із М.А.

Максимчуком, який стверджує, що мовна картина світу починає складатися на базі перших слів, які дитина засвоює з перших років життя. І хоча в перші роки життя цей процес зовнішньо представляється довільним, внутрішньо він регламентований основними психо-фізіологічними потребами дитини; тому можливо варто говорити про так звану дитячу картину світу, яка не залежно від інших факторів обов'язково включає такі загальні поняття як мати, дід, їсти, хотіти, страшно [4: 184-186]. Однак, залежно від фізичного та психологічного розвитку дитини та зовнішніх факторів, зокрема природних, соціальних, територіальних, емоційних, психологічних особливостей батьків, дитячі картини світу суттєво змінюються ще до початку навчання у школі. В результаті дії таких різнопланових факторів люди, для яких формування мовної картини світу залишається довільним, часто можуть опинитися в полоні «дитячої» картини світу і відчують труднощі, коли попадають в нове становище. Таким чином люди, які не отримали певну освіту (у тому числі і самоосвіту), прожили все життя на одному місці, в одному й тому ж природному та соціальному оточенні, як правило, залишаються в рамках дитячої картини світу. Проте формування мовної та й навіть наукової картин світу залежить від внутрішніх потреб та прагнень, отже цей процес носить повністю індивідуальний характер. Тут неможливо заперечити роль шкільної, вищої освіти та самоосвіти, які мають на меті сприяти утворенню мовної особистості, збагаченню мовної та особистої культури, формуванню гуманістичних знань та розширенню кругозору особистості.

Дослідження концептосфери носіїв англійської мови здійснюється на допомогу вивчення концептів, тобто слів, в яких наявна національно-культурна специфіка. До таких слів належить і концепт «успіх», який є національно специфічним поняттям для носіїв різних мов. У даній статті маємо на меті проілюструвати важливість вивчення культури носіїв англійської мови через дослідження успіху як складової частини культури англійців для студентів англійських

філологів. Для цього використовуємо лексикографічний матеріал, відібраний за допомогою формального критерію, тобто віднесеності слів до однієї частини мови (іменника), запропонованого професором М.П. Фабіан при дослідженні етикетної лексики в українській, англійській та угорській мовах [6: 19]. Ця методика дає змогу формалізовано визначити й описати семантику слів, які позначають успіх у сучасній англійській мові.

Згідно з цією методикою нами було проведено наступні етапи дослідження: з найавторитетнішого тлумачного словника випишуються іменники, у формулах тлумачення яких є вказівки на форми і засоби передачі успіху; за одержаною в такий спосіб картотекою аналізуються кількісний та якісний склад слів, а також їх семантика; на основі аналізу словникових дефініцій моделюється матриця, по горизонталі якої розміщується семний склад значень слів, а по вертикалі – їх лексичний склад; списки слів та сем у матриці групуються по спадній залежно від кількісного вираження сем; змодельована матриця аналізується і розглядається нами як фрагмент мовної картини світу.

Таким чином, взявши за основу тлумачний словник англійської мови у 12-ти томах, нами отримано 143 іменники, які формують лексико-семантичне поле концепту «успіх» в сучасній англійській мові. Звідси за допомогою кількісного критерію було виділено три групи слів. До першої відносимо слова з найвищим ступенем полісемії – слова, у формулах тлумачення яких знаходимо найбільшу кількість сем (28 – 15). До другої групи відносимо слова із середнім ступенем полісемії, куди входять слова із кількістю сем (14 – 5). Третю групу слів складають слова із низьким ступенем полісемії (4 – 1). Всередині цих груп, за допомогою якісного аналізу, було виділено підгрупи залежно від конотації всередині кожної з груп.

Результати класифікації лексичних одиниць, за ознакою належності їх до причини чи наслідку успіху наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація лексичних одиниць на позначення успіху за ознакою причина/наслідок

Причина успіху (71)		Наслідок успіху (72)	
Дія, намір	Властивість, ознака особи	Досягнення	Відчуття, ставлення
I – education, reach, favour, turn, adventure, intention, will, gain, opportunity, arrangement, advantage, purpose, luck, chance, failure*	I – grace, talent, disposition, fortune, virtue, lot	I – development, perfection, improvement, success, recognition, star, victory, excellence, progress	I – glory, honour, ease, satisfaction, felicity, regard, respect
II – competition, feat, desire, emulation, support, possibility, challenge, conquest, ability, dream,	II – ambition, courage, talisman, merit, optimism, sanguine, maturity, amulet, diligence, charism, destiny;	II – profit, supremacy, result, consummation, triumph, promotion, wonder, masterpiece, reward,	II – dignity, joy, happiness, pleasure, fame, conciliation, delight, admiration,

contest, aim, attempt, want, goal, try, like, risk, wish, effort, hope, stimulus, inspiration, endeavour, struggle, hap, case, contingency, accident; mischief*	unluckiness*, deficiency*	congratulation, advancement, superiority, growth, procurement, ups and downs, winning, prestige, reputation, acknowledgement, absoluteness, coronation, sensation, top, achievement, attainment, throne, miracle, accomplishment, culmination, celebrity, completion, ultimatum, coup, smash, enrichment, well-being, treasure, marvel, prosperity	complacence, esteem, solace, enjoyment, appreciation; dismal*
III – benefit, aspiration; unsuccess*, mishap*, mischance*, unfortune*, misfortune*		III – affluence, hit, obtainment	

Примітка* - лексичні одиниці із негативною конотацією.

Серед лексичних одиниць з найвищим ступенем полісемії, найпоширенішим є значення “дія, намір як причина успіху” (14 лексичних одиниць). Найменша кількість слів серед першої групи зафіксована у підгрупі “відчуття, ставлення як наслідок успіху” (7 лексичних одиниць). Щодо другої групи (слова із середнім ступенем полісемії), то тут найбільше лексичних одиниць відноситься до підгрупи “стан, досягнення як наслідок успіху” (38 лексичних одиниць). Найменше лексичних одиниць у підгрупі “характеристика, ознака особи як причина успіху” (13 лексичних одиниць). У третій групі (слова із найнижчим ступенем полісемії) у двох підгрупах лексичні одиниці відсутні; це підгрупи – “характеристика, ознака особи як причина успіху” та “відчуття, ставлення як наслідок успіху”. У підгрупі “дія, намір як причина успіху” знаходиться 7 лексичних одиниць, а у підгрупі “стан, досягнення як наслідок успіху” – 3 лексичні одиниці.

Отже, дією, наміром, який веде до успіху є: education (освіта), reach (досяжність), favour (прихильність), turn (поворотний момент), adventure (пригода), intention (намір), will (воля, намір), gain (вигода, користь), opportunity (слухна нагода, сприятлива можливість), arrangement (впорядкування), advantage (перевага), purpose (мета), luck (удача), chance (шанс); competition (змагання), feat (подвиг), desire (бажання), emulation (змагання), support (підтримка), possibility (можливість), challenge (випробовування), conquest (підкорення, завоювання), ability (здатність), dream (мрія), contest (змагання, суперництво), aim (мета), attempt (намагання, спроба), want (бажання), goal (ціль), try (спроба), like (нахил, потяг), risk (ризик), wish (бажання), effort (зусилля), hope (надія), stimulus (стимул), inspiration (натхнення), endeavour (намагання, зусилля), struggle (боротьба), hap (щасливий випадок, збіг обставин), case (випадок

), contingency (випадковість), accident (випадок, несподіванка); benefit (користь), aspiration (надихання).

Для того, щоб досягти успіху, особа повинна володіти такими ознаками, властивостями та характеристиками як grace (грація, витонченість), talent (талант), disposition (вдача), fortune (фортуна), virtue (чеснота), lot (жереб); ambition (амбіція), courage (сміливість, відважність), talisman (талісман), merit (заслуга), optimism (оптимізм), sanguine (оптимістичний, впевнений), maturity (зрілість), amulet (амулет), diligence (старанність), charisma (харизма), destiny (доля).

Наслідком досягнення успіху є: development (розвиток), perfection (досконалість, бездоганність), improvement (удосконалення), success (успіх), recognition (визнання), star (зірка), victory (перемога), excellence (перевага), progress (прогрес); profit (користь, вигода), supremacy (панування, верховенство), result (результат), consummation (виконання, завершення), triumph (тріумф), promotion (просування, заохочення), wonder (диво), masterpiece (шедевр), reward (винагорода), congratulation (вітання), advancement (просування), superiority (перевага, вищість), growth (зростання), procurement (придбання, визнання), ups and downs (злети і падіння), winning (перемога), prestige (престиж), reputation (репутація), acknowledgement (визнання), absoluteness (безумовність, абсолютність), coronation (коронація, успішне завершення), sensation (сенсація), top (верхівка), achievement (досягнення), attainment (досягнення, надбання), throne (трон, престол), miracle (чудо), accomplishment (завершення, досягнення), culmination (кульмінація), celebrity (слава, популярна людина), completion (завершення), ultimatum (верхівка), coup (вдалих хід), smash (хіт), enrichment (збагачення), well-being (добробут), treasure (скарб),

marvel (диво), prosperity (процвітання); affluence (достаток), hit (хіт), obtainment (здобуття).

Відчуття, які опановують людину внаслідок досягнення нею або кимось іншим успіху, є glory (слава), honour (честь, слава), ease (полегшення), satisfaction (задоволення), felicity (щастя, блаженство), regard (повага, прихильність), respect (повага); dignity (гідність), joy (радість), happiness (щастя), pleasure (задоволення), fame (слава), conciliation (заспокоєння, умиротворення), delight (задоволення), admiration (захоплення), complacence (самозадоволення, благодущність), esteem (повага), solace (утіха), enjoyment (задоволення), appreciation (висока оцінка).

ЛІТЕРАТУРА

1. Балашова С.С. Лінгвокультурний концепт як одиниця дослідження // Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових статей. – Ужгород, 2006. – Вип.4. – С. 332-340.
2. Ванівська О. Інформаційні технології в контексті впровадження мовних стратегій // Вища освіта України. – 2007. – №1. – С. 37-41.
3. Карпова К.С. Лексичні особливості американської моделі успіху як ключового сегменту концепту американська мрія // Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових статей. – Ужгород, 2006. – Вип. 4. – С. 392-399.
4. Максимчук М.А. Терминологическая и квазитерминологическая лексика как строительный элемент языковой и научной картины мира // Когнитивная лингвистика конца XX века. Материалы

І, навпаки, успіху заважає failure (невдача), mischief (шкода, збиток), unluckiness (невдалість), deficiency (недосконалість), dismal (пригніченість), unsuccess (неуспіх), mishap (невдача, лихо), mischance (невдача, нещасний випадок), unfortune (нещастя), misfortune (нещастя, невдача).

Вивчення та аналіз концепту «успіх» у проекції дослідження культури носіїв англійської мови вважаємо актуальним в умовах сучасної освітньої парадигми, оскільки це допоможе студентам розширити знання про культуру англійців, їхній менталітет, особливості виховання і, таким чином краще оволодіти знаннями з англійської мови.

международной научной конференции. В трех частях. – Ч. 1. – Минск, 1997. – С. 184-186.

5. Марцин В. Вища школа України на шляху до трансформації у європейський освітній простір // Вища освіта України. – 2007. – №5. – С. 27-35.

6. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: Монографія. – Ужгород: ІВА, 1998. – 255 с.

7. Щербань П. Національна спрямованість – неодмінна умова підвищення ефективності вищої освіти // Вища освіта України. – 2007. – №1. – С. 107-110.

8. Oxford English Dictionary. – London: Oxford University Press, 1963. – in 12 volumes.

Подано до редакції 18.06.08

РЕЗЮМЕ

У статті досліджується проблема вивчення успіху як складової частини англомовної культури в умовах сучасної освітньої парадигми, яка передбачає гуманізм, мультикультуралізм та антропоцентричний характер дослідження. Вивчення концепту “успіх” є актуальним на сьогодні, оскільки воно допомагає

студентам розвивати знання про англомовну культуру, розуміти особливості менталітету та виховання носіїв англійської мови, а це, у свою чергу, допомагає отримати кращі знання з англійської мови.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется проблема изучения успеха как составной части англоязычной культуры в условиях современной образовательной парадигмы, которая предусматривает гуманизм, мультикультурализм, а также антропоцентрический характер исследования. Изучения концепта “успех”

на сегодняшний день является особенно актуальным, так как оно сопутствует развитию у студентов знаний англоязычной культуры, пониманию особенностей менталитета и воспитания носителей английского языка, а это, в свою очередь, улучшает знания английского языка.

SUMMARY

The article investigates the phenomenon of success as a component of English-speaking culture in terms of modern educational paradigm supporting humanism, multiculturalism, anthropocentric approach to the research. Studying the concept “success” is very actual

nowadays as it accompanies development of students’ knowledge in English-speaking culture, comprehension of features of mentality and upbringing of native speakers which in its turn improves knowledge of English.